

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

УДК 339.13:633.12(477)

А.І. Камінська

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ НА РИНКУ ГРЕЧКИ В УКРАЇНІ

Досліджено сучасний стан кон'юнктури ринку гречки в Україні. Розраховано баланс попиту та пропозиції на неї. Визначено проблеми, що виникли на даному ринку продукції та причини їх виникнення.

Постановка проблеми. Зернова галузь займає провідне місце в структурі аграрного сектора економіки України. Від рівня та ефективності її розвитку залежить добробут населення, гарантування національної продовольчої безпеки, експортні можливості країни. Основне призначення зерновиробництва – задоволення потреб у зерні та продуктах, одержаних від його переробки.

Гречка, як основна круп'яна культура, є невід'ємною складовою вітчизняного ринку зерна. Гречана крупа займає чільне місце у споживчому кошику населення України, тому попит на неї завжди був і залишається досить високим. Із зерна гречки виробляють гречане борошно, придатне для виготовлення млинців, галушок, вареників, здавна відомих українських «гречаників», печива, макаронів, деяких сортів шоколаду. У хлібопеченні це борошно не використовують через брак у зерні клейковини.

Велике значення гречка відіграє у формуванні кормової бази для тваринництва. На корм худобі і домашній птиці використовують дрібне, щупле зерно «рудяк», а також висівки й борошняний пил, які утворюються під час переробки зерна. Поживним кормом для тварин є гречана полова (в 100 кг її міститься 50 корм. од.) і силос із зеленої маси гречки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження вітчизняного та світового ринку гречки відображено у працях багатьох вчених економістів-аграрників, таких як: Б.В. Андрющенко, О.В. Боднар, В.І. Бойко, Ю.П. Воскобійник, М.М. Ільчук, М.В. Калінчик, С.М. Кваша, І.Г. Кириленко, О.М. Маслак, О.М. Шпичак та ін. Однак питання розвитку даного сегменту зернових культур потребують подальших наукових досліджень щодо його удосконалення й розвитку.

Метою статті є проведення аналізу та дослідження вітчизняного ринку гречки, його поточної кон'юнктури та цінової ситуації.

Виклад основного матеріалу. До 1991 року урожайність гречки в Україні часто перевищувала 10-12 ц/га, тоді як за 1991-2010 рр. ні разу не досягла 10 ц/га, а у 1999 р. складала навіть 5 ц/га. За останні роки урожайність не перевищує 8,5 ц/га. Якщо за 1990-2001 рр. вироблялось гречки 350-480 тис. т (окрім 1999 р. – всього 222 тис. т), то після 2001 р. валове виробництво з року в рік скорочувалось й стало складати 190-240 тис. т, а у 2010 р. найнижчий показник – всього 133,7 тис. т, тоді як споживання гречки в Україні – 160 тис. т на рік [4].

Таблиця 1

Динаміка основних показників виробництва гречки в Україні

Показник	Роки								
	1990	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
зібрана площа, тис. га	350,2	447,6	528,9	396,2	281,8	254,3	198,6	285,7	273,3
валовий збір, тис. т	420,1	340,5	480,6	274,7	240,6	188,6	133,7	281,6	238,7

Показник	Роки								
	1990	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
урожайність, ц/га	11,6	7,6	9,1	6,9	8,5	7,4	6,7	9,9	8,7

Аналіз балансу попиту і пропозиції гречки в Україні показав, що загальна пропозиція протягом 2011-2012 рр. залишилася стабільною і знаходилася в межах 291-293 тис. т, що вдвічі перевищує показники 2010 року. Валовий збір зернової у 2011/12 та 2012/13 маркетингових роках (МР) був на рівні 282 та 239 тис. т відповідно. Враховуючи мінімальний імпорт, що становить менше 1% та перехідні залишки на рівні 9 тис. т у 2011/12 та 51 тис. т у 2012/13 МР, обсяги власного виробництва змогли повністю забезпечити внутрішній попит. Поряд з цим, відмічено й зростання експорту гречки, а саме у 2011/12 МР його обсяги збільшилися до 26 тис. т а у 2012/13 МР до 30 тис. т. У 2013/14 МР прогнозується збереження такої тенденції, що дозволить аграріям нашої країни реалізувати на зовнішніх ринках близько 35 тис. т гречки.

У структурі внутрішнього попиту на гречку в Україні найбільшу частку займає особисте споживання населенням, що становить понад 85%. Близько 15% від внутрішнього попиту займає насіннєвий фонд та лише близько 1% гречки використовується на корм худобі та птиці. Протягом 2011/12 та 2012/13 МР спостерігається тенденція до збільшення перехідних запасів, що становлять 51 та 60 тис. т відповідно.

Таблиця 2

Баланс попиту і пропозиції гречки, тис. т [1]

Стаття балансу	Маркетинговий рік			
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14 (прогноз)
Загальна пропозиція	148	291	293	314
Початкові запаси	9	9	51	60
Виробництво	134	282	239	253
Імпорт	5	0	3	1
Загальний попит	139	240	233	249
Внутрішній попит	132	210	199	211
Особисте споживання населенням	104	180	170	180
Насіння	26	28	27	28
На корм худобі та птиці	2	2	2	3
Переробка на нехарчові цілі	0	0	0	0
Втрати обігу	2	4	4	3
Експорт	5	26	30	35
Кінцеві запаси	9	51	60	65
Споживання у розрахунку на 1 особу, кг	2,3	3,9	3,7	4,0

У 2010 році на внутрішньому ринку України створився дефіцит гречки, площі посіву становили всього 198,6 тис. га, що стало найнижчим показником останніх десятиліть. Враховуючи низький рівень урожайності у 2010 році, а саме 6,7 ц/га, валовий збір був також значно меншим ніж у попередні роки і становив 198,6 тис. т. Для уникнення зазначеної ситуації у наступному році державою було укладено форвардні контракти з сільськогосподарськими підприємствами на виробництво гречки.

Цінова ситуація на ринку гречки протягом останніх років мала тенденцію до різкого росту і такого ж різкого падіння. Це пов'язано, насамперед, з підвищенням собівартості продукції, а також з скороченням посівних площ під даною культурою та як наслідок зменшенням валових зборів.

У I-II кварталах 2010 року середні роздрібні ціни коливались у діапазоні від 5,35 до 8,64 грн/кг, а в III-IV кварталах внаслідок зменшення валового збору ціна збільшилася з 9,71 до 13,21 грн/кг. У квітні-серпні 2011 року ціни продовжували

зростати, сягнувши рівня 18,90 грн за 1 кг гречаної крупи. В цілому за рік вони зросли майже втричі. Проте, починаючи з IV кварталу 2011 року, ціни на крупи гречані почали поступово знижуватись, і в I півріччі 2013 року становили 8,99 грн/кг.

Аналогічно роздрібним цінам, оптово-відпускні та закупівельні ціни на гречку у другій половині 2011 року також раптово зросли, сягнувши свого піку у серпні місяці. Середні закупівельні ціни сягнули позначки понад 5200 грн. за 1 тону продукції а оптово-відпускні майже сягнули рівня 16 грн. за 1 кг. Протягом другого півріччя 2011 року в Україні відбулося різке зменшення середніх роздрібних та оптово-відпускних цін на гречку. З кінця 2011 року до другого кварталу 2013 року (включно) спостерігалось поступове зниження вищезазначених цін з незначними коливаннями.

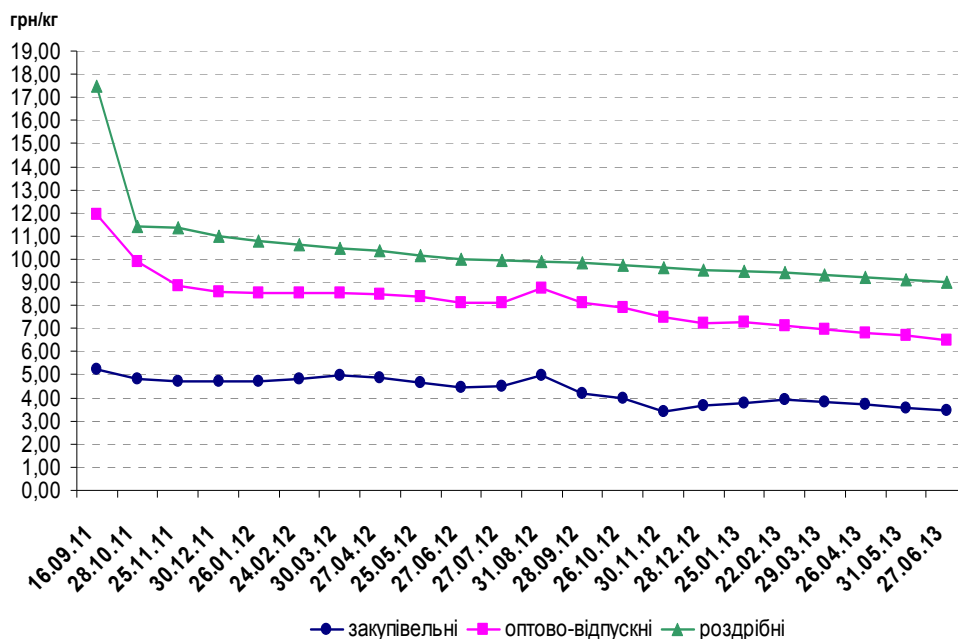

Рис. 1. Динаміка закупівельних, оптово-відпускних та роздрібних цін на гречку в Україні

На відміну від оптово-відпускних та роздрібних цін на гречку в Україні, закупівельні ціни мали значну амплітуду коливань. Однак відчутне підвищення зазначених цін відбувалось як правило під час сезону збору урожаю та на початку календарного року.

Ситуація на ринку гречки з урожаєм 2010 року стала уроком для України. Зокрема, для товаровиробників, які втратили можливість за рахунок власних невеликих площ, низької урожайності скористатися ціновою ситуацією на ринку та отримати додаткові надходження від продажу продукції. Така ситуація не повинна повторитися, адже аграрії переглянули відношення до гречки і планують збільшення посівних площ, а уряд відніс гречку до об'єктів державного цінового регулювання [3].

Висновок. З метою підвищення ефективності виробництва гречки необхідно провести роботу по реконструкції та технічного переоснащення круп'яних підприємств за рахунок залучення інвестицій або власних коштів підприємств; оптимізувати розміщення посівів круп'яних культур з урахуванням сприятливих зон їх вирощування; налагодити зв'язки з вітчизняними та зарубіжними партнерами з метою реалізації круп; провести маркетингові дослідження з вивчення кон'юнктури ринку в регіонах України та за її межами; удосконалити нормативно-правову базу щодо удосконалення і подальшого функціонування ринку круп.

SUMMARY

The author analyzes the current state of the conjuncture of buckwheat market in Ukraine. The balance of supply and demand for buckwheat is calculated. The problems that have arisen in the market of products and their causes are identified.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Баланси сільськогосподарської продукції та продовольства / [Ю.О. Лупенко, О.М. Шпичак, В.Я. Месель-Веселяк та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013 – 74 с.
2. Ульянченко О.В. Зернокруп'яне виробництво як важіль підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств – Агроінком. – №9-12. – 2009 р. – С. 9-13.
3. Ринок гречки: стабілізація виробництва та споживання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/>
4. Ситуація на ринку пшениці і гречки та економічні ризики щодо інтенсифікації виробництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/>

Надійшла до редколегії 15 червня 2013 р.